

SYG I ØDEMARKEN

Af amanuensis, mag. scient. *Chr. Vibe*

Når man for blot 15 år siden var på ekspedition i de nordlige og nordøstlige egne af Grønland, og der indtraf en ulykke, vidste man, at lægehjælp lå flere måneders rejse borte. Man var fuldt indstillet på disse forhold og tænkte praktisk talt aldrig derpå. Blev man syg, måtte man klare sig, som man bedst kunne, blive rask igen eller dø.

De fleste læsere vil huske Mylius Erichsens skildring af grev Harald Moltkes alvorlige sygdom på rejsen over Melvillebugten foråret 1903, der nær havde kostet patienten livet, og kun et mirakel skænkede ham det tilbage.

Der er jævnligt forekommet knoglebrud på ekspeditioner, sjældnere febersygdomme, der som regel forudsætter smitte - og der er heldigvis langt til smitekilder i ødemarken.

Men desto hårdere rammer en infektionssygdom, hvis den finder vej uden for lægedistrikterne, og man står uden midler til at imødegå den. Føden skal skaffes ved jagt fra dag til dag, og man har kun de klæder, man går i, og et tæppe eller en sovepose at sove i ovenpå den kolde jord. Nedenunder vil jeg i korte træk give en skildring af sådan en situation, der indtraf under en rensdyrjagt i landet syd for Søndre Strømfjord i denne sommer.

Det var min opgave i sommer at følges med rensjægerne ind i landet for at gøre studier over rensdyrbestanden og se, hvorledes jagten foregår. Jagten går ind 1. august, men allerede 20. juli forlod vi Kangamiut for at sejle ind i Søndre Strømfjord og begynde vandringerne over land og sejladsen over søerne og op ad elvene til rensdistriktet, der ligger fjernt fra kysten. Jeg slog følge med den gamle rensjæger Lars Goliatsen og hans familie samt overkateket Jørgen Petersen. Vi var ialt 12 mennesker, men der kom snart andre familier til, så vi i begyndelsen af august var noget over et halvt hundrede mennesker spredt over et rensdistrikt på omkring et hundrede kvadratkilometer beliggende 30-50 km fra fjorden.

I dagene før jagten gik ind på rensdyr, levede vi af fuglevildt: ænder, gæs og islommer, som vi skød på søerne, efterhånden som vi trængte ind i landet. Det var en spændende tilværelse, fuld af nye iagttagelser og oplevelser fra dag til dag. Vi bar tunge byrder ind i landet, lavede pramme ved søbredden og sejlede videre over store søer, trak prammene op ad elve og sloges dagligt med myggene. Foruden stik-



*Rensjægere på vandring ind i landet
for at tilbringe de næste to måneder med rensjagter.*

myggen og kvægmyggen, der begge er velkendte fra kystegnene, findes der herinde i fjeldene en tredje art, der på latin kaldes *Ceratopogon*. Den er ganske lille, optræder mest om natten og kun i stille vejr, stikker straks den sætter sig, og stikket er meget smertefuldt. De angriber i sværme som haglskud, og intet kan holde dem borte. Hvert skridt jager hundreder op fra lyngen. De farer straks i ansigtet på En og udøver en tortur, der overgår enhver beskrivelse.

Vi havde ikke været i fjeldet ret mange dage, før en febersygdom, antagelig en ond-



Febersyge patienter i fjeldet.

artet influenza, slog sig løs imellem os. Smitten kom ind til os med et hold rensjægere fra Agpamiut, og den greb hurtigt om sig med feber og vedvarende hoste. Vi voksne nøjedes gennemgående med 2-3 dages feber og en halv snes dages hoste, der var meget generende, fordi vi under vandringerne med de tunge byrder let kom til at svede og følgelig blev stærkt afkølede under hvert hvil, der altid resulterede i heftige hosteanfald.

De små børn fra 2-10 år slap også forholdsvis let over feberperioden. De legede videre, selv om febersveden perlede ned over kinderne på dem. De unge mennesker der-



Et Beaver-hydroplan med lægen ombord landet på søen nedenfor teltlejren.

imod fra 10-20 år blev hårdt ramte. Feberen steg hurtigt til op imod de 40 grader og holdt sig den ene dag efter den anden, uden at vi kunne gøre noget derved. Jeg havde en lille forsyning af aspirin. Et par tabletter slog feberen noget ned, men kun med det resultat, at patienterne følte sig bedre og løb ud for at lege med de andre unge, der morede sig om aftenen med at trille ned ad fjeldet gennem det dugvåde lyng. Dagen efter havde patienterne fået et alvorligt tilbagefald, og både morgen- og aften temperaturen lå herefter i de følgende dage konstant på 39 grader eller derover. Især var Lars Goliatsens datter på 20 år hårdt medtaget af sygdommen og klagede sig meget, men også en anden ung pige og en dreng i et af de andre telte kunne ikke komme sig igen.



*En patient med dobbeltsidet lungebetændelse
bæres ned til hydroplanet for at flyves til hospitalet i Søndre Strømfjord.*

Dag efter dag blev der kogt skudspidser af mosepost (*Ledum palustre*). Det blev til en stærk og bitter the, som patienterne fik at drikke. Da de også klagede over smerter i siden, blev moseposten hakket som persille, og det hakkede produkt blev lagt på de smertende steder. Dette var et gammelt grønlandsk husråd, som man altid anvendte, nårsomhelst man ramtes af sygdom under rensjagterne. I løbet af en uges tid blev omegnen rensed for denne plante, selv om den voksede i et tæt tæppe ned ad fjeldet.

Når sygdommen fik et så alvorligt forløb, skyldtes det ganske sikkert, at vi var henviste til at bo i telte, vi var tit våde, og de fleste havde ikke noget eller kun et tyndt tæppe at tage over sig om natten. Rensjagten var endnu ikke gået ind, så vi havde heller ingen lune rensskind at ligge på, og det begyndte iøvrigt at blive knapt med provianten, efterhånden som fuglevildtet blev skudt bort i de nærmest liggende søer, og vi kunne ikke flytte lejren med alle de syge mennesker.

Den 29. juli så situationen ikke særlig opmuntrende ud i rensjægerlejren. Af hensyn til jagten var vi nødt til at flytte længere ind i landet, men vi kunne ikke rejse videre med tre alvorligt syge mennesker. Den nærmeste danske læge boede i Sukkertoppen, men vi kunne ikke bære patienterne ud til kysten for at sejle dem dertil, og lægen kunne næppe være borte fra sygehuset i den uge eller mere, som turen ville tage for ham, hvis han i det hele taget havde fysik til at begive sig på fjeldtur. Patienterne måtte have hjælp omgående, hvis de skulle have en reel chance for at komme sig.

Men der var en anden mulighed. I løbet af en dag kunne vi nå frem til den amerikanske base i bunden af Søndre Strømfjord. Hvis man der havde et hydroplan, kunne lægen let befordres ind i fjeldet og lande på søen lige nedenfor lejren, og patienterne kunne om nødvendigt straks tages med til basens hospital. Vi havde ganske vist ingen tilladelse til at tage ind på basen, men det var vor eneste udvej. Vi måtte gøre et forsøg og se, hvad der ville ske.

Samme dags aften klokken 22 ankom vi til havnen på Søndre Strømfjord. Militærpolitiet mødte straks op, og da jeg forklarede vor situation, blev jeg omgående sat i forbindelse med den danske forbindelsesofficer, major Halken, og blev derefter befordret ind til det smukke danske hotel, som frk. Jensen bestyrede med en sikker hånd.

Inden jeg nåede ind til hotellet og kom i forbindelse med lægen, var basens hydroplan, en »Beaver«, allerede taget afsted for at rekognoscere over landet, hvor vor lejr befandt sig, men piloten kom desværre tilbage igen med melding om, at der lå lave skyer over randfjeldene, så det ville være umuligt at flyve ind i landet i nat, men man håbede på klaring tidligt på morgenstunden.

Lægeassistent Boright tilbød da beredvilligt at tage med os i båd og gå til fods over fjeldet til lejren sammen med os i løbet af natten, mens dr. Preston ville komme flyvende dagen efter. Så var der en fair chance for, at i hvert fald en af lægerne ville nå frem.

Vi startede tilbageturen med det samme og nåede ind til lejren ud på formiddagen den følgende dag, samtidigt med at »Beaver«en kom summende over os og landede på søen nedenfor teltene. Det var en meget anstrengende tur for den unge lægeassistent, der var fulgt med os til fods, da han jo slet ikke var trænet til fjeldture, men han tog strabadserne med humør og udtrykte sin glæde over at have fået lejlighed til at opleve noget »virkeligt«.

De to patienter ansås for at være så hårdt angrebne i lungerne, at de straks måtte under hospitalsbehandling, mens den tredie kunne klare sig med penicillin. Salome på 20 år og Aron på 17 år blev da bragt ombord i hydroplanet og fløjet til basen. Det var et gribende øjeblik, da maskinen forlod os, alle tilbageværende sad tavse på søbredden og græd. De to familiemedlemmer blev jo bragt bort til helt fremmede mennesker, hvis sprog de ikke forstod, men man var dybt taknemmelig over den enestående hjælpsomhed, som var blevet vist os fra basens side: colonel *Johnson*, colonel *Lattner*,



Rensjager Frederik Jøstesen.

dr. *Preston*, dr. *Boright* og de danske: major *Halken*, frk. *Jensen* og frk. *Svejstrup*. Inden maskinen forlod os, havde vi fået tilladelse til at besøge patienterne på hospitalet nogen tid senere.

Vi kunne nu uhindret drage længere ind i landet og begynde rensdyrjagten. Der var dyr nok i denne egn, og vi skød dyr hver dag. Men en aften, vi kom hjem fra jagt, lå der udenfor vort telt et brev fra nabolejren, en dagsvandring borte, med besked om,



*Når rensjægerne vil meddele sig til hinanden,
skrives brevet på en rentak, der anbringes på et sted, hvor man venter, at andre vil passere. Meddelelsen på denne tak fortæller om
sygdommen i lejren ved søen en dagsvandring længere inde.*

at der i lejren befandt sig to alvorligt syge mennesker, en ældre mand og en ung pige. Det var samme ondartede sygdom, der nu havde bredt sig videre. En dreng og en pige var gået til vores lejr for at give os besked - i håb om, at vi kunne foretage os noget. Vi så dem ikke. De vidste jo ikke, hvornår vi ville vende tilbage til teltet, og turde derfor ikke vente, da de havde en dagsvandring tilbage til deres egen lejr - de efterlod blot det triste budskab til os.

Samme aften begav vi os da af sted i silende regn ned ad elven ud mod kysten. Det var den 5. august, og tre dage efter nåede vi ud til fjorden efter en hård og forceret rejse med tunge byrder på ryggen. Regnen silede ned i de stille nætter, hvor samtidig millioner af Ceratopogon-myg overfaldt os uafsladeligt med smertende stik, hundreder ad gangen uden ophør nætterne igennem. Ved fjorden måtte vi afvente højvandet for at slippe ud gennem elvdeltaet.

Igen kom vi til Søndre Strømfjord basen og bad om hjælp, og igen startede flyvemaskinen omgående med lægen ombord, og vi fløj nu i løbet af en halv times tid ind gennem det land, vi så møjsommeligt havde slidt os igennem - ind til lejren ved den store sø, hvor de syge mennesker befandt sig. I dette tilfælde nåede lægehjælpen frem netop tre døgn efter, at jeg havde modtaget meddelelse om, at man trængte til hjælp. Foruden manden og pigen var nu også en dreng blevet syg. De fik penicillininjectioner på stedet, og dr. Preston ville herefter flyve ind til lejren med nogle dages mellemrum for at tilse dem, til de blev raske. Patienterne på hospitalet var allerede i god bedring og blev senere sendt ud til deres hjemsteder på kysten. Også patienterne inde i fjeldet kom sig, takket være hjælpen fra Sdr. Strømfjord - og flyvemaskinen!

Man kan herefter ikke lade være med at tænke på, hvad en lignende flyvemaskine kunne udrette på Grønlands-kysten som ambulance- eller trafikfly. En eller to læger kunne rejse kysten langs og besøge udstederne nogenlunde regelmæssigt, blive tilkaldt hurtigt gennem radioen og kunne om nødvendigt tage patienterne med til sygehuset. Der kunne spares mange dyre motorbåde, der i nordlige Vestgrønland kun kan være igang nogle få måneder, mens et ambulancefly skiftevis kan anvende ponton'er eller ski og arbejde hele året.